

Pacientų kūryba – menas, meno terapija ar jų profanacija?

Danguolė Survilaitė
Psichiatrė

Spalio-lapkričio mėn. teko dalyvauti keliuose renginiuose. Kai kurie iš jų buvo skirti Pasaulinei psichikos sveikatos dienai. Keli iš jų – psichikos ligonių parodos. Kadangi domiuosi psichikos ligonių menu jau daugelį metų ir turiu šioje srityje praktinės patirties, manau, turiu teisę būti lyg ir savotišku šio reiškinio ekspertu. Neveltui Kauno Medicinos universitete rengiamų paskaitų ciklo apie meno terapiją lektorė Rūta Marija Purvainaitė būtent manęs paprašė įvertinti jos paskaitų ciklo tematiką ir kokybę. Meno terapija pagaliau pradeda domėtis rimtai. Keliose aukštosiose mokyklose jau pradėti skaityti jos, kad ir fakultatyviniai, kursai. Gaila bus, jei jie pavirs diletantų plepalais.

Kelios matytos parodos, nors ir sukėlė džiaugsmo jų organizatoriams bei dalyviams, mane nuteikė pesimistiškai. Nenoriu jų įvardinti, kad neįžeisčiau. Dabar kiekvienos organizacijos mada – pritraukti į savo narius kuo daugiau piešiančiųjų ar darančiųjų kitokius „menus“, kad vėliau jų kūriniais būtų galima pasipuikuoti, o ir pritraukti visuomenės dėmesį (tas gerai, nors nesinori, kad visuomenė susidarytų klaidingą vaizdą). Nesinorėtų, kad psichikos ligonių kūryba, seniai pasaulio mokslininkų dėmesio susilaukęs reiškinys, būtų profanuojamas. Ar viskas, ką nuterlioja psichikos ligoniai – yra menas? Žinoma, kad ne. Ar viską reikia eksponuoti? Aišku, kad ne. Kai kas turėtų pasilikti ligos istorijose. Jeigu jau eksponuoti, tai kaip?

Akivaizdu, kad nedidelės organizacijos, turinčios nedaug narių, neturinčios jiems padedančių profesionalų, arba turinčių tokių, kurie nieko nenučiuokia apie meną ir meno terapiją, verčiasi sunkiai: nėra už ką pasamdyti salės kūrybai eksponuoti, nėra pagalbinių, padedančių įrėminti paveikslus, pagaliau, nėra patariančių, kaip tą padaryti. Tačiau bet kaip sukisti paveikslai į įvairiausio dydžio ir kokybės rėmus, bet kaip „išbarstyti“ ant bet kokios sienos nuteikia ne estetiškai, o apgailėtina. Dar pridėkime, kad kartais salės kvapas primena

neseniai čia vykusias sporto treniruotes, o parodos atidarymą lydi pačių pacientų su abejotinos kokybės higienos igūdžiais padaryti sumuštiniai. Liūdnei nuteikia ir nuolatiniai visokių parodų dalyviai, ateinantys užkasti (tai jau tapo verslu – kaip lankymasis laidotuvėse).

Tiesa, būna ir parodų prestižinėse patalpose: LR Seime, Prezidentūroje, bet į ten paprasti lankytojai nepatenka, todėl sunku susidaryti vaizdą apie jų kokybę. Kai mūsų Klubas „13 ir Ko“ 2001 m. pirmą kartą rengė dailės parodą Seime, susidūrėme su ten dirbančių pareigūnų arogancija tiek ruošiant parodą, tiek vėliau, per jos atidarymą. Galbūt dabar padėtis pasikeitė, bet turint omenyje auksinius tualetus, vargiai ar psichikos ligonių piešiniai gali sukelti kieno nors nuoširdų susidomėjimą.

Prisimenu 1992 m. pirmąją mano matytą psichikos pacientų parodą Krokuvėje, tik pradėjus pirmąją specializaciją Lenkijoje (tada ten daug ką mačiau pirmąjį kartą: pacientų klubą, kavinę, meno terapijos studiją, dramos studiją, pacientų vaidintą spektaklį ir kt.). Buvau specializacijoje vos kelias dienas, kai pamačiau psichiatrijos klinikoje skelbimą apie parodos atidarymą Politechnikos institute. Dar blogai orientavausi Krokuvėje, prisimenu – ilgai ieškojau, kol suradau. Paroda buvo didžiulė – daug paveikslų didelėje salėje, atidarant parodą kažkas grojo fortepijonu, kalbėjo valdžios atstovai, psichiatras, dienos stacionaro vedėjas Andžejus Cechnickis (su juo vėliau susipažinau ir susidraugavau), dar kažkas, po to visi buvo vaišiniami taure vyno, nedideliais užkandžiais. Atrodo – kas čia tokio – visi parodų atidarymai vyksta panašiai. Tačiau mane nustebino ypatinga pagarba pacientų kūrybai, gražus paveikslų eksponavimas. Tiesa, dar buvo konkursas: reikėjo išsirinkti labiausiai patikusį paveikslą ir skaičiuoką su jo numeriu įmesti į dėžutę. Daugiausiai balsų surinkusieji autoriai buvo apdovanojami. Vykio paveikslų aukcionas.

Po to teko dalyvauti daugelyje parodų

atidarymų Lietuvoje ir užsienyje (nemažai teko rengti patiems), matyti daug leidinių su pacientų kūryba. Sukaupiau nedidelę jų kolekciją. Esant progai, visuomet stengiamės parodyti tuos leidinius. Ypač tam dėkinga aplinka Lietuvos medicinos bibliotekoje, kur kasmet rengiame parodas jau septyneri metai. Nors patalpa, skirta parodoms, nėra labai estetiška ir dėkinga, labai naudinga, kad šias parodas kuruoja profesionali grafikė Viktorija Daniliauskaitė. Naudinga, kai atidarymuose be jos dalyvauja ir menotyrininkės; pas mus tai būna Ramutė Rachlevičiūtė, Eglė Ganda Bogdanienė. Visuomet gali išgirsti profesionalo žodį ir pasitikrinti, ar viską darai tinkamai.

Beje, maloniai nuteikė Klaipėdos klubo „Modus vivendi“ 10 estetiškai eksponuotų paveikslų rugsėjo pabaigoje Kaune, VDU koridoriuje, per VIII seminarą „Partnerystės tarp sektorių kūrimas psichikos sveikatos srityje“. Tačiau vėliau pasipiktinimą sukėlė save Klaipėdos psichiatrijos ligoninės meno terapeute vadinančios dizainerės pranešimas apie jos taikomą „meno terapiją“ onkologiniams ligoniams. Pasakojimas apie abejotiną „perliuko metodiką“ (pagal kažkokią amerikietę, kurios pavardę skaitovė „nurijo“, todėl nebuvo galimybės vėliau pasitikslinti apie tą „netradicinį gydymo būdą“), „įėjimą“ į žmogaus vidinį pasaulį ir „išėjimą“ iš jo, psichinių išgyvenimų „vizualizaciją ir transformaciją“ atvirai kvepėjo mistika ir pasirodė net tik kad netinkamas per valstybės finansuojamą renginį, kuriame specialistai gauna sertifikatus, bet ir žalingas. Gaila, kad salėje buvę keli psichiatrai į tą visiškai nesureagavo. Visiškai suprantama, kad tos „specialistės“ ir neišsileidžia kitos Klaipėdos ligoninės ligonių „gydyti“, kuo ji nuoširdžiai stebėjosi. Deja, reikia priminti, kad žodis „terapija“ reiškia gydymą, o mes turime teisę taikyti tik aprobuotus gydymo metodus, kad ir kaip kai kas save norėtų vadinti meno terapeutais ar psichoterapeutais.